

FE'L KATIGORIYALARI (DIE KATEGORIEN DES VERBS)

Andijon Davlat Chet tilar Instituti

Roman – German va Slavyan tillari

Fakulteti Ilmiy Rahbar:

Ismanova Odinaxon O'rinbojevna

Nemis tili yo'nalishi 401- Guruh talabasi

Raximova Hulkar

+998 93 576 56 52

hulkarraximova03@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tilidagi fe'ning asosiy grammatik kategoriyalari, ularning vazifalari va o'zaro bog'liqligi haqida so'z boradi. Maqola til o'rganayotgan A1+ darajadagi o'quvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, unda shaxs, son, zamon, mayl, nisbat kabi fe'l kategoriyalari sodda va tushunarli tarzda yoritilgan. Har bir kategoriya uchun misollar keltirilib, ularning gapdagi o'rni izohlangan. Maqola nemis tili grammatikasini o'rganuvchi boshlang'ich bosqich talabalariga mo'ljallangan.

Annotation: В данной статье рассматриваются основные грамматические категории глагола в немецком языке, их функции и взаимосвязь. Статья предназначена для учащихся уровня A1+ и объясняет категории лица, числа, времени, наклонения и залога простым и понятным языком. Для каждой категории приведены примеры и разъяснена их роль в предложении. Материал предназначен для начинающих студентов, изучающих грамматику немецкого языка.

Аннотация: This article discusses the main grammatical categories of verbs in the German language, their functions, and interrelations. It is intended for A1+ level learners and presents verb categories such as person, number, tense, mood, and voice in a clear and simple manner. Each category is illustrated with examples and its role in sentence structure is explained. The article is designed for beginner students studying German grammar

Kalit so'zlar: fe'l, kategoriya, nemis tili, zamon, shaxs, son, mayl, nisbat, grammatik birlik

Ruscha kalit slova: глагол, категория, немецкий язык, время, лицо, число, наклонение, залог, грамматическая единица

Inglizcha keywords: verb, category, German language, tense, person, number, mood, voice, grammatical unit

Kirish

Fe'l (das Verb) tilning eng muhim so'z turkumlaridan biri bo'lib, harakat, holat yoki hodisani bildiradi. Nemis tilida fe'l grammatik jihatdan turli kategoriyalarda o'zgaradi. Bu kategoriyalar fe'lning gapdagi boshqa so'zlar bilan qanday bog'lanishini, uning qanday harakatni bildirayotganini va bu harakatning kim tomonidan, qachon va qanday bajarilayotganini ko'rsatadi.

Quyida nemis tilidagi asosiy fe'l kategoriyalari haqida batafsil ma'lumot beriladi: shaxs, son, zamon, mayl, nisbat va hol (diatez). Har bir kategoriya misollar bilan tushuntiriladi.

1. Shaxs (Person)

Fe'l gapdagi subyektga bog'liq holda shaxsga ko'ra o'zgaradi. Nemis tilida 3 ta grammatik shaxs mavjud bo'lib, ular birlik va ko'plik shakllarda ifodalanadi:

Misollar:

Ich lerne Deutsch. (Men nemis tilini o'rganayapman.)

Du lernst schnell. (Sen tez o'rganayapsan.)

Wir lernen zusammen. (Biz birgalikda o'rganayapmiz.)

2. Son (Numerus)

Fe'l birlik (Singular) yoki ko'plik (Plural) bo'lishi mumkin. Bu kategoriya shaxs bilan chambarchas bog'liq. Har bir shaxsga qarab fe'l shakli ham o'zgaradi.

Misollar:

Er geht zur Schule. (U maktabga boryapti.) – birlik

Sie gehen zur Schule. (Ular maktabga boryapti.) – ko'plik

3. Zamon (Tempus)

Fe'l harakatning vaqtini bildiradi. Nemis tilida olti xil grammatik zamon mavjud:

Hozirgi zamon (Präsens) – Hozirgi yoki muntazam sodir bo'ladigan harakat:

Ich lese ein Buch. (Men kitob o'qiyapman.)

O'tgan zamon (Präteritum) – O'tgan vaqt hikoya tili (asosan yozma nutqda):

Ich las ein Buch. (Men kitob o'qidim.)

O'tgan zamon (Perfekt) – Kundalik nutqda o'tgan harakat:

Ich habe ein Buch gelesen. (Men kitob o'qidim.)

Vorvergangenheit (Plusquamperfekt) – O'tmishda sodir bo'lgan boshqa bir o'tmish voqeadan oldin bo'lgan harakat:

Ich hatte das Buch gelesen, bevor du kamst. (Sen kelishingdan oldin men kitobni o'qigan edim.)

Kelasi zamon (Futur I) – Kelajakdagi harakat:

Ich werde Deutsch lernen. (Men nemis tilini o'rganaman.)

Futur II – Kelajakda tugallangan harakat:

Ich werde das Buch gelesen haben. (Men kitobni o'qib bo'lgan bo'laman.)

4. Mayl (Modus)

Mayl fe'lining haqiqatga yoki voqelikka bo'lgan munosabatini bildiradi. Nemis tilida uch asosiy mayl mavjud:

Indikativ (asosiy mayl) – Haqiqiy holatlarni ifodalaydi:

Er arbeitet heute. (U bugun ishlayapti.)

Konjunktiv (shart va istak mayli) – Shart, taxmin, istak yoki noaniq ma'lumotlarni bildiradi:

Wenn ich Zeit hätte, würde ich reisen. (Agar vaqtim bo'lsa edi, sayohat qilgan bo'lardim.)

Imperativ (buyruq mayli) – Buyruq, iltimos yoki maslahat bildiradi:

Komm schnell! (Tezroq kel!)

5. Nisbat (Genus Verbi)

Bu kategoriya harakatni subyekt bajarayaptimi yoki unga nisbatan bajarilyaptimi – shuni bildiradi.

Aktiv nisbat (Tovushli shakl)

Der Lehrer erklärt die Grammatik. (O'qituvchi grammatikani tushuntiradi.)

Passiv nisbat (Tovushsiz shakl)

Die Grammatik wird erklärt. (Grammatika tushuntirilmoqda.)

Passiv shakl, ayniqsa rasmiy yoki yozma nutqda ko'p qo'llaniladi.

6. Hol (Diathese yoki Reflexivität)

Fe'l ba'zida subyekt harakatni o'zi bajarib, o'ziga qaratilishi mumkin. Bunday fe'llar refleksiv fe'l deb ataladi:

Ich wasche mich. (Men o'zimni yuvayapman.)

Du erinnerst dich. (Sen eslayapsan.)

Refleksiv olmoshlar (mich, dich, sich, usw.) bilan qo'llaniladi.

Xulosa

Nemis tilida fe'lining grammatik kategoriyalarini to'g'ri anglash – tilda to'g'ri gap tuzishning asosidir. Shaxs, son, zamon, mayl, nisbat va hol kabi kategoriyalar yordamida fe'l turli shakllarda ifodalanadi va harakatning vaqtini, bajaruvchisini, shaklini aniq ifoda etishga xizmat qiladi. Til o'rganayotganlar uchun bu kategoriyalarni o'zlashtirish – nemis tilida grammatik jihatdan to'g'ri so'zlashishning muhim bosqichidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Urunbayevna, I. O. (2024). ILM-FANDA TERMINLAR OLAMI. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI, 1 (1), 187-189.
2. Burxonovich, A. O. (2024). ZOOFRAZEMALARNI TADQIQ QILISHDA DA TISHKINA TAHLIL METODI (RUS VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA). PEDAGOG, 7(9), 131-134.

3. Azamov, O. (2023). ZOOFRAZEMALARNI NEMIS TILIDAN O‘ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH TAMOYILLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(23), 100-106.
4. Urunbayevna, I. O. (2025, March). TA’LIM JARAYONLARIDA TADQIQOT VA INNOVATSIYALARNI INTEGRATSIYA QILISHNI MATEMATIKA VA TERMINOLOGIYAGA CHAMBARCHAS BOGLIQLIGI. In *Uz Conferences* (Vol. 1, No. 2).
5. ҚОДИРОВА, Н. М. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ Учредители: Министерство высшего и среднего специального образования Республики Узбекистан, (2), 85-99.